

Goed plantmateriaal cruciaal voor duurzaam bosbeheer

Patrick Jansen

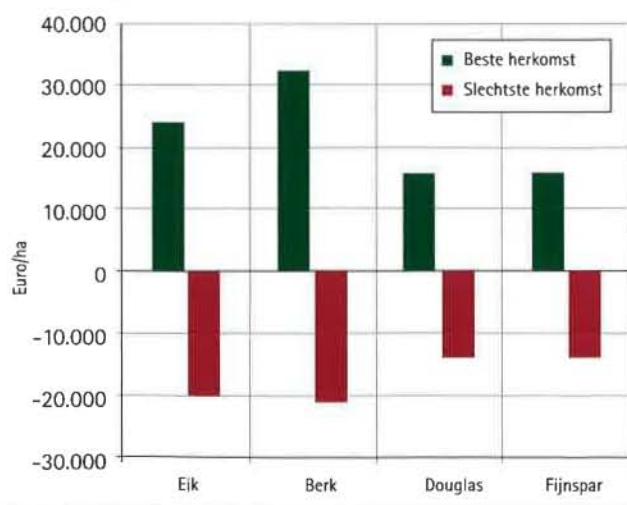
Martijn Boosten

Bosbeheerders hebben een uitzonderlijk vak. Het resultaat van hun beslissingen kan decennia of soms wel eeuwen later nog terug te vinden zijn in het bos. Eén van de meest verstrekkende maatregelen die een beheerder kan nemen is het planten van bomen. De geplante bomen bepalen niet alleen voor die generatie bos of het aan de verwachte doelstellingen voldoet, maar de ingebrachte genen kunnen door natuurlijke verjonging eeuwenlang het functioneren van het bos beïnvloeden. Het inbrengen van nieuw genetisch materiaal in het bos door aanplant is dus niet iets om lichtzinnig mee om te gaan.¹

De genetische herkomst van plantmateriaal speelt een cruciale rol in het functioneren van bos. Dat hebben talloze wetenschappelijk studies aangetoond. De genetische herkomst is bijvoorbeeld van belang voor de gezondheid van de bomen. Resistentie en tolerantie voor ziekten en aantastingen, droogteresistentie en het tijdstip van uitlopen, dat de kans op bevriezing bij late vorst bepaalt, zijn bijvoorbeeld sterk genetisch bepaald. Ook stam- en kroonvorm en de groeisnelheid van bomen worden sterk bepaald door de genetische herkomst. Dit heeft niet alleen gevolgen voor de hoeveelheid hout die er geproduceerd wordt en de kwaliteit daarvan, maar ook voor de aanleg- en beheerkosten. Een Duitse studie illustreert bijvoorbeeld mooi de enorme opbrengstverschillen tussen herkomsten (figuur 1). Het is dan ook verstandig om bij de aanschaf van plantmateriaal niet automatisch voor de laagste prijs te kiezen, maar te kiezen voor de beste prijs-kwaliteitsverhouding. Een keuze voor kwalitatief hoogwaardig plantmateriaal levert niet alleen een beter functionerende beplanting op, maar betaalt zich later vaak letterlijk terug.

Figuur 1: Opbrengsten aan het eind van de omloop voor de beste en slechtste herkomsten ten opzichte van de gemiddelde opbrengst (euro/ha).¹

Bron: op basis van Kleinschmit, W. 2002. Herkunftsfrage aus der Sicht der Betriebswirtschaft - Wertholz oder Brennholz. Jahrestagung des NWDt. Forstvereins.

Ir. P. Jansen en ir. M. Boosten zijn werkzaam bij de Stichting Probos

Autochtoon plantmateriaal

De laatste decennia is er veel aandacht besteed aan het belang van autochtoon plantmateriaal. Autochtoon plantmateriaal wil zeggen dat niet alleen de soort inheems is, maar ook het plantmateriaal genetisch inheems is. De zomereik is bijvoorbeeld als soort inheems in Nederland, maar genetisch niet inheems als het zaad of de plant afkomstig is uit de Balkan. De veronderstelling is dat autochtoon plantmateriaal beter is aangepast aan de Nederlandse klimatologische omstandigheden.

Autochtone herkomsten zijn bovendien van belang voor de biodiversiteit vanuit de gedachte dat de levenscyclus van de inheemse fauna, bijvoorbeeld bloembezoekende vlinders en bijen, is afgestemd op de groei- en bloeicyclus van autochtone bomen en struiken.

Uit een veldproef met autochtone en niet-autochtone eenstijlige meidoorn uit Groot-Brittannië bleek bijvoorbeeld dat autochtone meidoorns wel vijf weken later uitlopen dan niet autochtone meidoorns. Dit heeft niet alleen invloed op de periode waarin voedsel beschikbaar is voor insecten, maar ook op de vorstgevoeligheid.

Hulpmiddelen

Het hoeft geen betoog dat de keuze voor plantmateriaal uitermate doordacht en deskundig moet gebeuren. Hiervoor is een aantal handige hulpmiddelen beschikbaar. Voor de uitwendige kwaliteit kan gebruik worden gemaakt van de Nederlandse norm 'NEN7412'. Deze bevat normen voor de verhouding tussen de lengte van het plantsoen en de worteldiameter (L/D-verhouding). Dat is een goede maat voor de fysieke kwaliteit van plantmateriaal.

Voor de genetische kwaliteit kan gebruik worden gemaakt van de Nederlandse Rassenlijst Bomen. Hier wordt in de rest van het artikel nader op ingegaan. Bij het bestellen is het zeer belangrijk om de eisen aan het plantmateriaal nauwkeurig en eenduidig te beschrijven, zodat er geen onduidelijkheid kan ontstaan. Uiteraard is het ook erg belangrijk om bij de aflevering van het plantmateriaal goed te controleren of de bestelde kwaliteit is geleverd.

Rassenlijst

In de Nederlandse Rassenlijst Bomen staan alle herkomsten

Een keuze voor kwalitatief hoogwaardig plantmateriaal levert niet alleen een beter functionerende beplanting op, maar betaalt zich later vaak letterlijk terug

en rassen van de belangrijkste bomen en struiken die door deskundigen worden aanbevolen voor gebruik in Nederlandse bossen en beplantingen. De meeste beheerders kopen hun plantmateriaal bij kwekers of handelaren of besteden de aanplant inclusief de aankoop van het plantsoen uit. Om er zeker van te zijn dat het geleverde plantmateriaal een goede genetische herkomst heeft, kan worden verwezen naar de Nederlandse Rassenlijst Bomen (www.rassenlijstbomen.nl).

De herkomsten in de rassenlijst zijn ondergebracht in een aantal categorieën. Eén categorie is gereserveerd voor autochtone plantmateriaal. Het is belangrijk om te realiseren dat autochtone herkomsten vooral bedoeld zijn voor beplantingen met een overwegend ecologisch doel, bijvoorbeeld in natuurontwikkelingsprojecten. Voor andere beplantingen kan het beste plantmateriaal uit de andere categorieën, de zogenaamde selectieherkomsten, besteld worden. Deze zijn geselecteerd op basis van groeipotentie, doorgaande spil, takkigheid, dikte en stand van de takken, uitloopstadium en andere groei- en gezondheidsaspecten.

Bij het bestellen van plantmateriaal kan eenvoudigweg verwezen worden naar de Nederlandse Rassenlijst Bomen. De leverancier kan dan zelf bepalen welke herkomst er geleverd worden. Maar er kan natuurlijk ook naar een bepaalde categorie of zelfs een bepaalde herkomst gevraagd worden. Dit laatste vergt wel de nodige kennis.

Bij de levering van plantmateriaal uit de Nederlandse Rassenlijst Bomen dient altijd een leverancierscertificaat bijgeleverd te worden, waarmee de genetische herkomst van het plantmateriaal gecontroleerd kan worden.

Niet alles beschikbaar

Kwekers moeten enkele jaren voor levering van het plantmateriaal al inschatten hoeveel zaad ze van welke soort en herkomst kopen en hoe ze dit gaan opkweken. Het is gezien de grote hoeveelheid soorten, herkomsten, leeftijden, maten, teeltwijzen en dergelijke onmogelijk voor kwekers om altijd alles beschikbaar te hebben. Houd er dus rekening mee dat hoe specifieker de opdrachtformulering is, des te kleiner de kans is dat dit plantmateriaal beschikbaar is. Om een grotere

kans te hebben dat het gewenste plantmateriaal beschikbaar is, kan het beste vroegtijdig besteld worden, één tot vier jaar van tevoren.

Ook kan het bosplantsoen op bestelling geproduceerd worden, hetgeen in andere landen zeer gebruikelijk is. Vroegtijdig bestellen vergt enig vooruitdenken, maar dat mag van een bosbeheerder worden verwacht.

Voor gedetailleerde informatie over plantmateriaal kan de gids 'Bestellen van bosplantsoen; handvatten voor de praktijk' aangeschaft worden via www.probos.nl.

1) Dit artikel is tot stand gekomen in het kader van de Green Deal 'Weet welk Plantmateriaal je (ver)koopt!'

Adviezen op een rijtje

- Formuleer uw eisen aan plantmateriaal nauwkeurig en eenduidig in uw bestek of bestelling.
- Vraag bij de aankoop van plantmateriaal om herkomsten uit de Nederlandse Rassenlijst Bomen.
- Vraag aan de leverancier om te voldoen aan de eisen uit de norm NEN7412.
- Let vooral op de prijs-kwaliteitsverhouding.
- Realiseer je dat de kwekers niet alle soorten, herkomsten en leeftijden op voorraad kunnen hebben; bestel daarom tijdig.
- Controleer bij aflevering goed of u de gewenste kwaliteit heeft gekregen: let onder andere op gezondheid, lengte-dikteverhouding en de vorm van kroon en wortelstelsel.
- Vraag om een leverancierscertificaat en controleer of u inderdaad de herkomsten heeft gekregen die u heeft besteld.